

<https://doi.org/10.3176/biol.1969.1.13>

M. MARGUS

MIS ON LOODUSKAITSETEADUS?

M. MARGUS. ЧТО ТАКОЕ НАУКА ОБ ОХРАНЕ ПРИРОДЫ?

M. MARGUS. WAS IST NATURSCHUTZKUNDE?

Enne kui rääkida looduskaitse uurimistöö ülesannetest, püüame määratleda, mida selle all mõista. Tuleb katsuda selgusele jõuda, mis on looduskaitse tähtsusega uurimistöö ja mis on looduskaitse kui teadus.

Kaasaegne looduskaitse on esmajoones elukaitse, seega ka elukeskkonna kaitse ning kõigi looduslike ressursside heaperemehelik kasutamine.

J. Eilarti (1968) järgi kõlab looduskaitse olemuse üks määratlusi: «See on abinõude süsteem teadlikuks ja teaduslikuks looduslike varude eksploatamiseks, kaitseks, suurendamiseks ning taastamiseks.» Sellega on raske mitte nõustuda. Ta ei haara aga looduskaitse kõiki külgi. Sama autor märgib teises kohas: «Looduskaitse on olnud õieti rohkete inimese ja looduse vahelkordi puudutavate teaduslike distsipliinide ning praktika vahendaja, ta on püüdnud olla n.-õ. teaduslike tõdede üheks juurutajaks looduse kasutamise igapäeva.» See on õige.

Siit on ainult väike samm tõdemiseni, et looduskaitse on ühest küljest abinõude süsteem, teisest küljest aga rakendusteadus.

Looduskaitse hälli juures on kõikjal olnud teadlased. Eesti NSV Teaduste Akadeemia korrespondentliige E. Kumari on korduvalt väitnud, et ei saa olla looduskaitset looduseuurimiseta.

Kõige laiemas mõttes peaks looduskaitse ehk looduskaitse tähtsusega uurimistöö sfääri kuuluma suur osa loodusteaduslikust uurimistööst, eriti aga biosfääri uurimine. Väga kitsas mõttes piirduks looduskaitse uurimistöö või looduskaitse kui teadus ainult looduskaitse objektide uurimisega. Tõde peitub ilmselt nende kahe seisukoha vahel. Igal juhul ei tohi looduskaitse uurimistöö sfäärist välja jääda looduslike ressursside aruka kasutamisega seoses olevad küsimused. Samuti ei saa uurimisobjektiks olla ainult säilitatavad looduslikud objektid, vaid ka ümberkujundatavad, eriti maastikud.

Looduskaitse kui teadus ehk looduskaitseteadus hakkas kujunema alles mõnikümmend aastat tagasi. NSV Liidus ja enamikus välisriikides arvati, et teadusena seisab looduskaitse kõige lähemal bioloogiale, eriti zooloogiale ja botaanikale, sest käsitleti ju esijoones looma- ja taimeriigi haruldusi. Bioloogiast on looduskaitsele tegelikult ju lähemal ökoloogia, mis uurib kolme keskkonnafaktorite grupi mõju (abiootilist, biootilist või antropogeenset) nii orgaanilisele maailmale kui ka eluta loodusele. Seejuures pakub huvi mitte igasugune inimese mõju loodusele, vaid ainult see, mis võib omada tähtsust inimühiskonna elus. Seega vaatab looduskaitse antropogeenseid faktoreid looduses laiemalt kui ökoloogia (Благосклонов jt. 1967). Looduskaitse teadusena käsitleb niisiis inim-

ühiskonna ja looduse vastastikuste suhete reguleerimist (E. Kumari järgi).

Looduskaitse kui teaduse uus arenemisetapp algas NSV Liidus õieti juba 1950-ndail aastail, millal looduskaitseküsimuste koordineerimisega hakkas tegelema NSV Liidu Teaduste Akadeemia. Kuid juba varem olid valminud mitmed teaduslikud uurimistööd, mis olid seoses looduskaitsega. Need puudutasid enamasti üksikuid looduslikke ressursse, olid laiali pillatud ega olnud kompleksse looduskaitse teostamise aluseks (Botanika Instituut — taimsed ressursid, Zooloogia Instituut — loomsed ressursid, Mulla Instituut — mullastikulised ressursid jne.). 1952. aastal asutati NSV Liidu Teaduste Akadeemia Looduskaitsealade Komisjon, mis 1955. aastal muudeti Looduskaitse Komisjoniks. Sellega pandi alus looduskaitsealaste uurimistööde koordineerimisele ning uurimistööd suunati loodusrikkuste kaitse ja taastootmise teaduslike aluste läbitöötamisele. Ka Eesti NSV Teaduste Akadeemias asutati 1955. aastal Looduskaitse Komisjon. NSV Liidu Geograafia Selts konstateeris 1959. aastal, et looduskaitse on geograafiline probleem. Ta hõlmab peaaegu kogu loodust — mulda, pinnareljeefi, taimi, loomi jne., mis kõik kokku moodustab maastiku (geograafiline mõiste). 1962. aastal sai looduskaitse geograafilise suuna. Palju tegeles looduskaitsega NSVL TA Geograafia Instituut. Teadusliku Informatsiooni Instituut aga hakkas looduskaitsealaseid referaate avaldama ajakirja «Рефератный журнал» geograafia osas.

Tegelikult ei hõlma geograafia kaugeltki kõiki looduskaitse probleeme. Looduskaitse on majanduslik tähtsus, tal on tihe side maastikuarhitektuuriga, pedagoogikaga, meditsiiniga, tal on juriidiline, esteetiline ja eetiline külg jne.

Seega puutub looduskaitsega kokku lai teaduste ring: bioloogia, metsateadus, majandusteadus, meditsiin, õigusteadus, geograafia, pedagoogika, geoloogia, ajalugu, samuti kunst (maastikuarhitektuur). Looduskaitse probleem asub loodus-, sotsiaal- ja majandusteaduste kokkupuutealal (Благосклонов jt., 1967).

Looduskaitse kui teadus nõuab analüüsivate meetodite kõrval ka sünteesivate meetodite tarvitamist. Kõrgemal tasemel seisev looduskaitseteadus ongi peamiselt sünteesiv teadus, mis tugineb paljude teadusharude saavutustele.

Viimastel aastatel on spetsiaalne looduskaitseteadus hakanud kiiresti arenema, tegeldes palju protsessidega, mis kulgevad looduslikes kompleksides (biogeotsünoosides) seoses inimese tegevusega. Selle teaduse põhiülesandeks sai looduslike ressursside selliste kasutamispriintsiipide väljatöötamine, mis kindlustavad ühiskonna mitmekülgsete vajaduste rahuldamise (Шапошников, 1967).

Looduskaitseteaduse valdkonnas on viimasel ajal silmapaistva koha omandanud kaks teaduslikku distsipliini: looduse kasutamise teadus ja geohügieen. Looduskaitseteaduse koostisosaks on suurel määral ka maastikuteadus, maastikuline metsakasvatuse jmt. distsipliinid.

Loodust oma vajaduste rahuldamiseks kasutades muudavad inimesed teda ja sellega seoses muudavad vältimatult ka oma olemasolu materiaalseid tingimusi. Looduslike ressursside ratsionaalse kasutamise teooria kujuneb teaduslikuks distsipliiniks. Looduse kasutamise teaduse ülesanded seisnevad igasuguste tegevuspriintsiipide läbitöötamises, mis on seotud kas looduse ja ta ressursside vahetu kasutamisega või tegevusega, mis muudavad looduse seisundit. Nii käsitleb looduse kasutamise teaduse ülesandeid J. Kuražskovski (Куражсковский, 1967) oma vastvalminud doktoritöös «Looduse kasutamise õpetuse põhielemendid».

Looduse kasutamine on tegelikult arenenud juba nii kaugele, et 18% Maa pinnast, Lääne-Euroopas koguni 44%, on kultuurmaastik. Tootmis-tegevus hakkab kogu biosfäärile ja ta seisundile ikka suuremat mõju avaldama. Ükskõik kui võimsaks on inimkond muutunud juba nüüd ning kui võimsaks ta muutuks tulevikus, eksisteerib ta ikka enam-vähem niisuguses keskkonnas, mis teda sünnitas. Kuid piirid, kus on võimalik elu, eriti inimese elu, on kitsad. Loodust muutes tuleb püüda mõelda kõigile tagajärgedele, mis tulenevad vahelesegamisest looduse «maja-pidamisse». Primaarsed, loodusvarade kasutamisele suunatud inimtegevuse hüiglaslikud tulemused kutsuvad kahtlemata esile ka sekundaarseid ja tertsiaarseid tagajärgi, mis sageli on ettenähtamatud. Inimkonna tegevuse sekundaarsed ja tertsiaarsed tagajärjed muudavad inimeste elukeskkonnas, õieti kogu biosfääris, eluks tähtsaid iseärasusi, mis olid aluseks elu tekkele ja arenemisele Maa peal. Ei tohi unustada V. Vernadski mõtteavaldust inimkonna kui elusaine katkematust sidemest biosfääri materiaal-ökoloogiliste protsessidega.

Biosfääri sanitaarne kaitse ongi kaasaegse hügieeniteaduse tähtsaim probleem. Hügieen peab hakkama vaatlema inimkonna poolt väljakutsutud nihkeid kogu meie elukeskkonnas, s. o. kogu biosfääris. See mõttekäik viiski N. Lazarevi ja rea teisi teadlasi (Лазарев, 1966) ideele luua uus, kõige laiahaardelisem hügieeniteadus, mida nad soovivad nimetada geohügieeniks. Geohügieen erineb näit. kommunaalhügieenist oma globaalselt ulatuselt. Ta annab hügieeni seisukohalt hinnangu biosfääri hügieenialaste karakteristikumide muutustele, mis tekivad inimtegevuse mõjul, ja meetodika neid inimkonnale ebasoovitavaid muutusi ärahoidvate või nõrgendavate võtete väljatöötamiseks.

Geohügieen kuulub teiste loodusteadusharude ja meditsiini kompleksi. Ühest küljest on ta profülaktilis-meditsiiniline teadus, osa hügieenist, ent teisest küljest on ta kõige lihedamalt seotud teadustega, mis uurivad meie planeeti, nagu geograafia, geoloogia, geokeemia jt.

On huvitav märkida, et geohügieeni kui uue teadusharu loomise idee sündis grupil teadlastel, kes 1949. aastal Kohtla-Järvet külastades ja põlevkivibasseini töötajatega vesteldes said ülevaate terrikoonide mõjust ümbruse elanikkonnale. Terrikoonid, mis koosnevad ränidioksiidrikkast (SiO_2) aherainest, muutuvad kuivades tolmuallikaks, kust tolmu tuulega kandub kaugele, kahjustades inimeste tervist. Aheraine kasutamine ehitusmaterjalide toorainena ei lahenda olukorda, sest sel viisil ei suudeta temast kasutada mitte üle 5%. Mõeldi ka terrikoonide ülepuistamisele mullaga ja neile aegade rajamisest, kuid meile teada olevail andmeil pole seni selleni jõutud. Tõsi küll — esimesed taimestamiskatsed rajati 1968. a.

Geohügieeni püsivaks ülesandeks on nende muutuste ja arenemistendentside registreerimine, mis võivad hakata kahjustama biosfääri hügieenilisi näitajaid. Vaatluse alla tulevad:

1) geohügieenilised nihked, mis on tingitud inimtegevuse mõjul atmosfääris toimunud muutustest;

2) geohügieenilised nihked hüdroosfääris;

3) toksiliste elementide migratsioon biosfääris ja inimkonna mõju sellele;

4) uute, inimkonna poolt loodud ja sageli toksiliste (eriti orgaaniliste toksiliste) ühendite migratsioon biosfääris;

5) kantserogeensete ainete genees ja levik biosfääris;

6) geohügieen ja radiatsioon;

7) geohügieen ja organismi kaitse ebasoovitavate ainete, nagu uued arstimid, toiduainete lisandid jm. eest.

8) organismi kaitse vaegväärtusliku, eriti vitamiinikahva toidu eest.

Kui vanasti suured tsivilisatsioonid oma arenemise tulemusena jätsid endast tavaliselt järele kõrbed, kui kapitalistlik kord tegi palju looduse purustamiseks, mille kurbi tagajärgi tuleb taluda järglastel, siis sotsialistlik ühiskond peab olema esimene, kes teaduse, tehnika ja tootmise arenemise oskab õigeaegselt siduda nende sekundaarsete ja tertsaarsete tagajärgede ettenägemisega ning suudab vastuoludest õigel ajal üle saada. Kuidas ühendada teaduse, tehnika ja tootmise kiire arenemine inimkonna hälli biosfääri hügieeniliste näitajate säilitamisega? Hoolitsus hügieeniliste näitajate küllaldase järjekestuse eest ongi tähtis osa hooldest inimkonna tuleviku eest. Nii kujutlevad N. Lazarev jt. (Лазарев jt., 1966) geohügieeni ülesandeid ja rakenduse tähtsust. Tulevikus on geohügieeni tähtsamaid ülesandeid toimetulemine inimkonna tootmisteggevuse jääkproduktidega.

Maastikuarhitektuur kui kunstiharu tegeleb maastikulise elukeskkonna kujundamisega, pidades silmas ka esteetilisi faktoreid (Niine, 1965).

Maastikuarhitektuuri teaduslikuks aluseks on uus teadusharu — maastikuteadus. Ent maastikuarhitektuur kasutab ka maastikulise metsakasvatuse jt. distsipliinide abi. Maastikuteadusel on otsene side aktiivse maastikukaitsega, mis tegeleb maastikuhooldusega (selles esineb nii säilitav kui ka ümberkujundav tegevus) ja uute kultuurmaastike (tehismaastike) loomisega. Sageli lähevad maastikuteaduse saavutused praktikas maastikuarhitektuuri kaudu.

Missuguses ulatuses NSV Liidus ja Eesti NSV-s looduskaitseteadust tegelikult arendatakse? Esialgu veel tagasihoidlikult.

1962. aastal loodi NSV Liidu Looduskaitse Kesklaboratoorium (praegu NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi süsteemis). Milliste probleemide ja teemade uurimisega ta tegeleb?

Looduskaitse Kesklaboratooriumi juhtivate töötajate arvates on looduskaitse üks tähtsamaid ülesandeid saavutada, et looduslikke, bioloogilisi (taimseid ja loomseid) ressursse kasutataks ratsionaalselt. Karjääri- viisilise maavarade kaevandamisega hävitatakse looduslikud kompleksid sageli täielikult ja põhjustatakse tööstuskõrbe teke. Aktuaalseks teaduslikuks probleemiks ongi sellise rikutud maastiku rekultiveerimine.

Teadusele pakuvad suurt huvi suhteliselt puutumatuna säilinud looduslikud kompleksid, kus esineb haruldasi taime- ja loomariigi esindajaid. Need on nagu etaloonid uurijaile. Niisiis on tähtis ka looduskaitsealade kompleksne uurimine. Samuti kuulub looduskaitseteaduse sfääri pestitsiidide mõju uurimine elusloodusele ja abinõude leidmine nende kahjulikkuse vähendamiseks. Täiesti kuulub looduskaitseteaduse valdkonda biotõrje metsa- ja põllumajanduses (kasulike lindude, sipelgate, entomofaagidega). Suure tähtsusega probleemideks looduskaitseteaduses on näit. metsade kaitseomaduste väljaselgitamine, puuliikide vaheldus, selle ärahoidmine või vajalik suunamine.

Taalised uurimistööd nõuavad mitmesuguseid spetsialiste (biolooge, metsateadlasi, mullateadlasi, majandusteadlasi, maastikuteadlasi, maastikuarhitekte jt.).

Looduskaitse uurimise alal võiksimõndagi õppida Poola TA Looduskaitse ja Loodusvarade Instituudilt, kus tegeldakse taime- ja loomaliikide kaitse bioloogiliste aluste uurimisega. Käsitletakse selliseid probleeme nagu: missugune on ratsionaalne looduskaitsealade vorm; kuidas taasmetsastada Sileesia kaevanduspiirkondi; kuidas rekonstrueerida

puhtpuistuid segapuistuiks ilma lageraieta. Koostatakse metsatüpoloogilisi kaarte teadusliku alusena ratsionaalsele metsade majandamisele. Uuritakse ka väärtuslikke looduslikke objekte, et otsustada nende looduskaitse alla võtmise vajadust (Margus, 1962).

Looduskaitsealaseid uurimisasutusi on olemas ka Saksa DV-s, Saksa FV-s, Tšehhoslovakkia SV-s, Hollandis, Inglismaal jm.

Eesti NSV-s spetsiaalset looduskaitsealast uurimisasutust veel ei ole, ent looduskaitsealase uurimistööga tegelevad mitmed uurimis- ja õppeasutused.

Looduskaitsealast uurimistööd juhib ja koordineerib vabariigis Eesti NSV Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjon. Juhtimist tuleb mõista eelkõige sisulise juhendamisenä ja koordineerimist sisulise koordineerimisenä, mis peaks ulatuma uurimismetoodikate kooskõlastamiseni. Looduskaitsealaste uurimistööde üldiseks suunajaks on ühiskondliku tellimuse andjana ja uurimistulemuste juurutamise organiseerijana Eesti NSV Ministrite Nõukogu Looduskaitse Komisjon.

Vabariigi taimseid ressursse, haruldasi taimi ja nende kaitse probleeme uuritakse ENSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudis, ENSV TA Tallinna Botaanikaaias, Tartu Riikliku Ülikooli taimesüstemaatika ja geobotaanika kateedris; loomseid ressursse, haruldasi loomi ja nende kaitse aluseid — Zooloogia ja Botaanika Instituudis, Tartu Riikliku Ülikooli zooloogia kateedris, Mereihüdroloogia Laboratooriumis jm. Vabariigi maavarasid, nende heaperemeheliku kasutamise aluseid ja geoloogilisi looduskaitse üksikobjekte (meteoriidikraatreid, paljandeid, panku, rändrahne jm.) uurib ENSV TA Geoloogia Instituut jt. asutused. Mitmesuguste bioloogiliste ressursside uurimisest on osa võtnud ka Eesti Maa- ja metsanduse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituut (turbavarud), Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituut (kalavarud), Eesti Põllumajanduse Akadeemia ning Metsanduse Teadusliku Uurimise Laboratoorium (metsavarud). Veeressursse ja nende reostatust on uurinud Tallinna Polütehniline Instituut, Tartu Riiklik Ülikool, Eesti Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituut, Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni Teadusliku Uurimise Instituut, Vabariiklik Sanitaar-Epidemioloogiline Jaam. Veeressursside paremat kasutamist on uurinud ka Eesti NSV Hüdrometeoroloogiateenistuse Valituse süsteem. Atmosfäärse õhu saastatust on uurinud Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni Teadusliku Uurimise Instituut ja Vabariiklik Sanitaar-Epidemioloogiline Jaam. Maastikulisi ressursse ja maastike kujundamise probleeme on uuritud Tallinna Botaanikaaias, Tartu Riiklikus Ülikoolis jm. Looduskaitsealade komplekssest uurimisest on osa võtnud Loodusuurijate Selts, Geograafia Selts, mitmed eespool nimetatud uurimis- ja õppeasutused, Riiklik Loodusmuuseum ja riiklike looduskaitsealade endi teaduslik personal.

Mida öelda kokkuvõtteks, mida järeltada ja ette panna Eesti NSV looduskaitsealase uurimistöö valdkonnas?

1. Looduskaitsealase uurimistöö plaanide ja teadusliku tööjõu kõrvutamise näitab, et siin esineb tõsisid ebaproportsionaalsusi. Näiteks veeressursside, vete reostatuse ja selle ärahoidmise uurimisega tegeles 1968. a. lõpuks tõenäoliselt ligi 100 inimest (olukord peaks olema rahuldav), kuid atmosfäärse õhu saastatust ja puhastusviise uuritakse ainult mõne spetsialisti osavõtul ja sedagi peamiselt kontrolli korras.

2. Looduskaitsealade uurimine toimub peamiselt üliõpilaste jõul, teaduslikes seltsides teadusliku

isetegevuse viljelemise ja uurimisasutuste üleplaaneliste tööde kandel.

On vaja organiseerida looduskaitsealade, Eesti looduse suurte etaloonide kompleksseid ja pikaajalisi uurimisi, millest võtaksid osa vabariigi uurimis- ja õppeasutused plaaneliste tööde korras.

Metsanduslike komplekssete pikaajaliste uurimistööde jaoks pole veel täielikku baasi: metsanduslikud kaitsealad on vabariigis alles loomisel. Esialgu on eraldatud vaid erirežiimiga metsaalasid.

3. Maavarade ekspluateeritud karjääride rekultiveerimist uuritakse liiga kitsalt. Sellega tegelevad plaaneliselt vaid mõned metsateadlased, selgitades vastavate alade metsastamise võimalusi. Ei ole püütudki tõsiselt uurida karjäärialade kasutamise võimalusi põllumajanduses (kasvõi karjamaana või viljakama mulla lisamise teel puuviljakasvatuseks) ja ehitustegevuses. Kõige tõsisem küsimus seisneb aga selles, et puudub süsteem, mis karjäärialadel võimaldab teaduslikult prognoosida kujunevaid tingimusi ja protsesse. Neisse uurimistöödesse peaksid lülituma ENSV TA Geoloogia Instituut (vajumise prognoosimiseks), Eesti NSV Hüdro meteoroloogiateenistuse Valitsuse ja agrometeoroloogiateenistuse süsteem (mikrokliima ja veerežiimi selgitamiseks), Eesti Põllumajanduse Akadeemia ning Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituut (mullastiku tekke selgitamiseks), ENSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituut (loodusliku taimestumise uurimiseks ja siia ilmuvate loomariigi esindajate selgitamiseks), ENSV TA Eksperimentaalbioloogia Instituut (bakterväetiste kasutamise võimaluste uurimiseks) jne.

4. Väga tagasihoidlikult uuritakse vabariigis aktiivse maastikukaitsega seotud küsimusi; eriti vähe jõude on rakendatud maastikuarhitektuuri alal. Kui maastike kujundamise teaduslikke aluseid uuritakse mitmes uurimis- ja õppeasutuses, siis maastikuarhitektuuriliste küsimustega tegeldakse vaid Tallinna Botaanikaaias väikeses maastikuarhitektuuri töögrupis. Ebanormaalne on, et vabariigi kõrgemas õppeasutuses pole asutud maastikuarhitekthe ette valmistama.

5. Atmosfäärse õhu saastatust ja selle ärahoidmise teid ei uurita praegu üheski uurimisasutuses plaanelise tööna. Kusagil ei tegelda nimetamisväärselt ka põlevkivi baasil töötava tööstuse, soojuselektri jaamade suitsu ja tööstusgaaside mõju uurimisega taimkattele. Selles osas laekuvad andmeid ei saa üle võtta ka kusagilt mujalt NSV Liidust või välismaalt, sest ainult meil on kõrgesti arenenud põlevkivitööstus.

6. Üheski vabariigi uurimis- ja õppeasutuses ei uurita müra kahjulikku mõju inimesele ja selle ärahoidmise või summutamise võimalusi, kaasa arvatud linnamüra vastu võitlemine sobiva haljastuse abil.

7. Kahjuks ei uurita uurimisasutustes vajalikus ulatuses ka pestitsiidide kahjulikku mõju inimesele, koduloomadele ja ulukitele. Märksa väärib laiendamist biotõrjealane uurimistöö.

8. Puuduseks tuleb ka lugeda, et vabariigis ei tegelda tõsiselt metsajäätmete ja üldse puidujäätmete täieliku ära kasutamisega. Kuigi sel alal on võimalus üle võtta üht-teist kasulikku NSV Liidu teistest keskustest ja välismaalt, poleks paha, kui mõni sellealane uurimistöö oleks ka meie mõne probleemilaboratooriumi tööplaanis.

9. Bioloogiliste ressursside arvestus vabariigis pole veel viidud sellisele tasemele nagu maapäevareade arvestus (erandiks on metsavarude kõrgetasemeline arvestus). Kõigi looduslike ressursside fondeerimine peaks olema teostatud ühtse süsteemi järgi.

10. Vaja on kohe asuda koostama looduskaitsealast retrospektiivset teaduslikku bibliograafiat.

11. Olulisel määral on vaja parandada looduskaitsealaste uurimistööde kirjastamist, milleks tuleks koostada perspektiivplaan. Looduskaitsealast tähtsust omavate tööde kokkuvõtteid tuleks avaldada «Looduskaitse bulletinis», mida peaks ilmuma 2—4 numbrit aastas.

12. Soovitav on kaalumisele võtta looduskaitsealase uurimisasutuse ellukutsumine vabariigis.

KIRJANDUS*

Eilart J., 1968. Doktoritöö looduskaitse teooria vallast. Edasi 3. märts.

Margus M., 1962. Looduskaitse Poola Rahvavabariigis. Eesti Loodus.

Niine A., 1965. Maastikuarhitektuuri probleem Eesti NSV-s. Tallinn.

Kumari E., 1965. Loodus- ja maastikukaitse vahekorras. ENSV TA Toimetised, Biol. Seeria.

Благосклонов К. Н., Иноземцев А. А., Тихомиров В. Н., 1967. Охрана природы. М.

Лазарев Н. и др. Введение в гигиену, 1966. М.-Л.

Куражсковский Ю. Н., 1967. Основные элементы учения о природоиспользовании. Автореф. дисс. доктора географ. н. Л.

Шапошников Л. К. (составитель), 1967. Охрана природы и заповедное дело в СССР за 50 лет. М.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Tallinna Botaanikaead

Saabus toimetusse
10. IV 1968

* Kasutatud on ka Eesti NSV Teaduste Akadeemia ning Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeriumi andmeid.